

№ 38 (343)
Кастрычнік 2010 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Краязнаўца: Анатоль Шнэйдар –** стар. 2
- **Землякі: татары Іўя –** стар. 6
- **Майстар: Вячаслаў Дубінка –** стар. 7

На тым тыдні...

✓ У вёсцы Стрэнькі Рагачоўскага раёна **адкрыўся экзамузей «Беларуская лялька»**. Пра лялькі тут ведаюць, бадай, усё. І яны даўно заслгоўвалі цэлага музея. Навуковы супрацоўнік Стрэнькаўскага цэнтру народных рамёстваў Таццяна Гарбачова лічыць, што гэта «нязведаны пласт гісторыі», і мяркуе, што ў новым музеі будзе шмат беларускіх і замежных турыстаў. Ёсць тут і ўласная муфельная печ – для стварэння керамічных лялек. Прыстаўка «эка» азначае, што ўсе экспанаты вырабленыя з натуральных матэрыялаў. Гліна, салома, лён, бавоўна – усё тое, што выкарыстоўвалі для вырабу лялек нашыя прабабулі. Новая ўстанова адкрытая пры падтрымцы праекта ЕС ПРААН «Устойлівае развіццё на мясцовым узроўні».

✓ **7 кастрычніка** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы НАН Беларусі адкрылася **выстаўка «Біблія – кніга на ўсе часы»**, дзе прадстаўлены выданні на царкоўна-славянскай мове, аддрукаваныя ў XVI–XX стст. у беларускіх, расійскіх і ўкраінскіх друкарнях. Самая старая з выстаўленых кніг – «Евангеліе учительное», выдадзенае ў 1569 г. І. Фёдаравым і П. Мсціслаўцам у Заблудаве. Таксама можна пабачыць кнігі розных фармаціў. Самая вялікая – Біблія (Масква, 1816; 42x26 см), самая маленькая (5,5x3,5 см) – Евангелле ад Мацвея (Масква, 1909).

✓ **9 кастрычніка** ў сталічным Палацы мастацтва з дабрашавення Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсёй Беларусі Філарэта адкрылася **7-я духоўна-асветніцкая кірмаш-выстаўка «Пакроўскі кірмаш»**. Апроч магчымасці нешта набыць, у праграме запланавана шмат мерапрыемстваў – семінары, круглыя сталы (у тым ліку – для бацькоў і настаўнікаў), прагляды відэафільмаў, канцэрты. Паколькі традыцыйна свята Пакроваў Найсвятой Багародзіцы звязваюць з ушанаваннем маці, то сёлета ў рамках кірмашу 13 кастрычніка прайшло ўзнагароджанне шматдзетных маці ордэнам прападобнай Ефрасінні Полацкай.

✓ **Выстаўка «Партрэт мамы»**, прымеркаваная да Дня маці, адкрылася **11 кастрычніка** ў шумілінскім раённым Цэнтры пазашкольнай працы. Тут прадстаўлены працы гурткоўцаў у тэхніцы малюнка і аплікацыі. Выстаўцы папярэднічаў майстар-клас, праведзены Уладзімірам Каласковым 9 кастрычніка.

Валанцёры працуюць і аб'ядноўваюцца

Напрыканцы верасня ў гасцёўні Уладзіслава Галубка прайшоў круглы стол прадстаўнікоў валанцёрскіх ініцыятываў Беларусі, што займаюцца аховай помнікаў архітэктуры. Арганізатарам выступіў Беларускі камітэт Міжнароднай рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС), вёў мерапрыемства кіраўнік Цэнтру культурных і адукацыйных тэхналогіяў ІКАМОС Цімох Акудовіч. У сустрэчы бралі ўдзел старшыня Беларускага фонду культуры і Беларускага камітэта ІКАМОС Уладзімір Гілеп, прадстаўнік беларускага клуба ЮНЕСКА Алена Арцёміна, старшыня МГА «Гісторыка» Таша Міхайлоўская, прадстаўнік Беларускай асацыяцыі студэнтаў-архітэктараў (БАСА) Зміцер Савельеў, дырэктар Дабрачыннага фонду «Крэўскі замак» Вольга Кастрамінава. Дарэчы, першы круглы стол па гэтай праблеме прайшоў сёлета ў красавіку (гл. «КГ» № 16).

Як адзначыў Ц. Акудовіч, валанцёрства па ахове помнікаў архітэктуры ў Беларусі прадстаўленае не вельмі шырока, і знайшліся толькі пяць арганізацыяў, якія актыўна займаюцца гэтай выкароднай справай. У сваім уступным слове ён таксама акрэсліў фармат і асноўныя пытанні мерапрыемства: кожны прадстаўнік валанцёрскай ініцыятывы ў сваёй прэзентацыі падводзіў вынікі працы за лета, расказваў аб планах на будучы год. Але ж, пэўна, найважным пытаннем было ўсталяванне кантактаў паміж рознымі валанцёрскімі ініцыятывамі і дзяржаўнымі ўстановамі.

Уладзімір Гілеп прапанаваў выступоўцам зрабіць акцэнт на праблемах, з якімі яны сутыкаліся пад час стасункаў з дзяржавай, ці на адсутнасць тых самых стасункаў. Ён, у сваю чаргу, унясе гэтыя заўвагі ў даклад, што будзе зачытваць у кастрычніку пад час сустрэчы культурніцкіх арганізацыяў з Камісіяй па адукацыі, культуры, навуцы і навучна-тэхнічным прагрэсе Палаты прадстаўнікоў Рэспублікі Беларусь. Але валанцёры хутчэй адзначалі станоўчыя змены ў стаўленні да іх з боку ўладаў, якія хоць і па-ранейшаму з асцярогаю, але сям-там нават аказвалі дапамогу. Напрыканцы У. Гілеп усё ж параіў ім пумаць на гэты конт і звязацца з ім пазней.

Першай падводзіць вынікі выпала Вольга Кастрамінавай. Гэтым летам пад юрысдыкцыю фонду «Крэўскі замак» трапілі адразу дзве славутыя беларускія мясціны – Крэва і Навагрудак. У Крэве валанцёры працавалі на рэштках старажытнага замкавага млына, адчысцілі ад лішайніку і абнеслі агароджай вялізны камень, якому раней прыпісвалі чароўныя ўласцівасці. У Навагрудку ўжо другі год запар ідзе добраўпарадкаванне закінутых могілак. Летась былі пэўныя праблемы з уладамі, якія з недаверам ставіліся да дабрачыннай арганізацыі. Сёлета ўсё было інакш – валанцёры атрымалі будаўнічыя матэрыялы, перад іх прыездам на могілках скасілі траву. У наступным годзе фонд будзе працягваць працу ў Навагрудку, а таксама плануе ўзняць пытанне кансервацыі сценаў у Крэўскім замку.

«Гісторыка» таксама правяла два летнікі. Першы (яго арганізатар Алесь Белы) прайшоў у Малой Люцінцы, дзе жыў пачынальнік беларускай драматургіі В. Дунін-Марцінкевіч. Тут валанцёры ажыццявілі не зусім характэрнае для сябе – стварылі экзамузей, экспаната для якога збіраў мясцовы жыхар. Другім пунктам было мястэчка Услюб, а дакладней – капліца О'Руркаў, што была знішчана вандаламі.

Зміцер Савельеў распавёў пра дасягненні фонду «Любчанскі замак», дзе валанцёры ўжо цягам васьмі гадоў працуюць на кутняй вежы, а летась аднавілі сцяну. Як адзначыў У. Гілеп: «Гэта выдатны прыклад таго, што можна зрабіць на добраахвотных асновах». І сапраўды, вынікі ўражваюць, асабліва калі ўявіць, што дзяржава не ўклала ў гэты праект ні капейкі.

Напрыканцы сустрэчы ўдзельнікі абмеркавалі магчымасці супольнай працы. Было вырашана стварыць у інтэрнэце адзіны блог, у якім будзе змешчаны спіс мерапрыемстваў валанцёрскіх ініцыятываў. І, вядома, правядзенне падобных сустрэчаў цяпер стане сістэмным: увесну перад напружанай працай, і ўвосень – для падвядзення яе вынікаў.

Ігар МЫСЛІВЕЦ,
студэнт Інстытута
журналістыкі БДУ

Асоба ў краязнаўстве

Краязнаўца і Ганаровы грамадзянін

На маім працоўным сталі цэлы стос кніг старэйшага і надзейнага сябра, кінарэжысэра і краязнаўцы, таленавітага чалавека з берагоў ціхай Друці Анатоля Антонавіча Шнэйдара. На працягу болей як паўстагоддзя ён плённа рухае ў родным Талачынскім раёне культуру, мастацтва і краязнаўства. У свой час «Краязнаўчая газета» (№ 33 за 2006 год) друкавала артыкул, прысвечаны дзейнасці Анатоля Антонавіча. Да гэтага мне карціць дадаць, што яму прысвечана шмат кніг і вершаў. І як мне стала вядома, баранавіцкі паэт, аўтар 15 зборнікаў лірыкі Алесь Корнеў прысвяціў да яго 80-годдзя цэлую нізку сваіх рыфмаваных твораў.

Нарадзіўся А.А. Шнэйдар 13 кастрычніка 1930 года ў вёсцы Парэчча. Скончыў у Оршы чыгуначную вучэльню і па накіраванні працаваў чыгуначнікам на Пермшчыне. Адтуль вярнуўся на родныя палаткі, годна працаваў на розных пасадах і рупліва даследаваў гісторыю і культуру Талачыншчыны. Стварыў ён і народную аматарскую кінастудыю, сам жа з'яўляецца аўтарам каля 100 кінавідэастужак.

Днямі кіраўніцтва Талачынскага раёна прыняло рашэнне аб прысваенні Анатолю Антонавічу Шнэйдару пачэснага звання Ганаровага грамадзяніна. Гэта сапраўдны пада-

рунак да яго 80-годдзя. Я шчыра радуся разам з ім, зычу шчасця, моцы, здароўя і яшчэ болей яркіх здабыткаў.

Міхась МАЛІНОЎСКИ,
г. Баранавічы

Ад рэдакцыі. «КГ» далучаецца да віншаванняў і жадае свайму аўтару і сябру новых адкрыццяў, знаходак, публікацыяў.

«Горад, у якім ты жывеш!»

Горад Мазыр адзначыў сваё 855-годдзе (упершыню згадваецца ў Іпацьеўскім летапісе).

З гэтай нагоды ў верасні ў читальнай зале гарадской бібліятэкі – філіяла № 12 прайшло падарожжа «Горад, у якім ты жывеш!» з аўдыторыяй студэнтаў Мазырскага ліцэя будаўнікоў. Мерапрыемства рыхтавалі ўсе супрацоўнікі бібліятэкі. Літаратурную частку правялі Святлана Касуха, Вольга Юніцкая, Вольга Данилава і Таццяна Дамасевіч. Адбылася таксама экскурсія з аглядам літаратуры па выставе «Зямля любові нашай – Мазыршчына мая!» Пасля дэманстравалася кінастужка «Старыя вуліцы горада», створаная работнікам аддзела культуры Аляксандрам Бабром.

...Гэта толькі адно з вялікай колькасці мерапрыемстваў, якія прайшлі ў межах святкавання юбілею нашага горада.

Ганна БУЛАШ, г. Мазыр

В. Юніцкая адкрывае выстаўку

Адзін з будынкаў мазырскага кляштара цыстэрцыянак

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320

Краязнаўчая газета

(індэкс выдання)
Колькасць камплектаў

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА

на газету

63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____ руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі	_____ руб.	

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Чалавек і дзікая прырода

На дапамогу прышлі паляўнічыя

19 верасня ў Жлобінскі райадзел па надзвычайных сітуацыях паступіў сігнал аб тым, што каля вёскі Папаратнае ў балота праваліўся лось. Жывёліну трэба было ратаваць. Як раскажаў грамадскі інспектар раённай інспекцыі прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя, паляўнічы Славамір Аўсейчык, ён і яго сябар, таксама паляўнічы, Сяргей Якубоўскі неадкладна выехалі на месца здарэння. Там ужо знаходзіліся дырэктар КУП «Жлобінская паляўнічая гаспадарка» Віктар Сачак і паляўнічы Сяргей Бераснеў. Хутка быў прадуманы план далейшых дзеянняў. А вырашыць задачу трэба было не прастую. Лось даволі глыбака праваліўся ў яму. Уражвалі яго вочы, з якіх цяклі слёзы.

Перш-наперш паляўнічыя накармілі палоннага, падкінуўшы яму саломы. А тым часам на дапамогу падаспелі яшчэ тры паляўнічыя на чале з егерам Уладзімірам Клімавым. Разам добраахвотныя выраставальнікі і пачалі выцягваць лася. Спачатку падкідвалі пад яго наламаныя галіны, але безвынікова. Тады вырашана было пайсці на крайнюю, у пэўнай ступені небяспечную меру – выцягнуць лася за рогі пры дапамозе вяроўкі. На шчасце, жывёліна перастала супраціўляцца, што значна спрасціла дзеянні паляўнічых. І справа пайшла!

...Лось, змучаны і ўвесь у гразі, але з высока ўзнятай галавою пайшоў у бок лесу. Паляўнічыя мелі законнае права застрэліць яго (ліцэнзія на гэта ў іх мелася). Але ні ў кога не ўзнялася рука. Сапраўдны паляўнічы ніколі не стане страляць у жывёліну, якая трапіла ў бяду.

Мікалай ШУКАНАЎ,
супрацоўнік жлобінскай
райгазеты «Новы дзень»,
краязнаўца

Падпісання на нашу газету
можна з любога месяца

Індывідуальная падпіска

1 месяц
3 месяцы
6 месяцаў

Індэкс 63320

4 500 руб.
13 650 руб.
27 300 руб.

Ведамасная падпіска

1 месяц
3 месяцы
6 месяцаў

Індэкс 633202

4 725 руб.
14 175 руб.
28 350 руб.

Наш календар

Сёлета споўнілася 70 гадоў з дня нараджэння вядомага беларускага пісьменніка і публіцыста Кастуся (Канстанціна) ТАРАСАВА.

Канстанцін Іванавіч Тарасаў нарадзіўся 10 кастрычніка 1940 года ў сям'і служачых. У час вайны знаходзіўся разам з маці ў акупаваным Мінску. У 1957-м скончыў сярэдняю школу. Працаваў слесарам-зборшчыкам на Мінскім механічным заводзе, калектарам у Паўночна-Заходняй геолога-разведчай экспедыцыі, слесарам на Мінскім гіпсавым заводзе. Пасля заканчэння хімічнага факультэта Беларускага політэхнічнага інстытута (1965) працаваў майстрам шкловарэння на заводзе «Нёман», тэхнолагам на Віцебскім заводзе «Маналіт», рэдактарам выдавецтва «Вышэйшая школа» (1967–1975), журналістам у газеце «Знамя юности» (1975–1977), рэдактарам аддзела мастацтва і крытыкі ў часопісе «Нёман» (1977–1983), загадчыкам аддзела ў газеце «Літаратура і мастацтва» (1986–1987). З 1989-га адказны сакратар часопіса «Спадчына». Працаваў таксама ў газетах «Свабода», «Навіны», «Наша Свабода». У 2008 годзе стаў лаўрэатам літаратурнай прэміі «Залаты апостраф» часопіса «Дзеяслоў».

Першы артыкул К. Тарасава надрукаваны ў газеце «Літаратура і мастацтва» ў 1966 годзе, а першая кніга «Дзень рассяння» – гістарычная аповесць пра Грунвальдскую бітву – пабачыла свет у 1980-м. Выйшлі кнігі аповесцяў «Падарожжа ў цесным крузе», «Адзіны свед-

ка – Бог», дэтэктыўных аповесцяў «У час Стральца», аповесці «Пагоня на Грунвальд», «Апошняе каханне князя Міндоўга», раман «Тры жыцці княгіні Рагнеды», літаратурна-гістарычныя эсэ «Памяць пра легенды: Беларускай даўніны галасы і абліччы» і інш. К. Тарасаў распрацоўваў тэмы беларускай гісторыі. Яму ўласцівы рэалістычны погляд на гістарычныя з'явы, адчуванне непарыўнай сувязі часоў, уменне перадаць атмасферу мінулага сучаснымі мастацкімі сродкамі, займальна і абгрунтавана распачаць апавяданне пра Полацкае княства часоў Рагвалода, Рагнеды, Усяслава Чарадзея, расказаць пра асветніцкую дзейнасць Ефрасінні Полацкай, Кірылы Тураўскага, Францыска Скарыны, Сымона Буднага, Афанасія Філіповіча, Сімяона Полацкага, трагічны лёс філосафа Казіміра Лышчынскага, пра найважнейшыя падзеі беларуска-літоўскай гісторыі, звязаныя з імёнамі Міндоўга і Ягайлы, пра паўстанні Т. Касцюшкі і К. Каліноўскага, высокі талент А. Міцкевіча.

Аўтар дэтэктыўных аповесцяў «Следчы эксперымент», «Адстаўка штабс-капітана Сцяпанавы», «Пасля зробленага» (увайшлі ў зборнік «У час Стральца»), «Выпіць чашу», «Пост фактум», «Чорны шлях», кнігі аповесцяў «Залатая горка» і інш. Творы К. Тарасава звычайна маюць дакументальна-гістарычную аснову. А «Пагоню на Грунвальд» і «Памяць пра легенды» многія адносяць да культурных кніг сучаснага Адраджэння.

Памёр Кастусь Іванавіч 22 сакавіка 2010 года.

Гармонік

Гэтую прыгажуню з Лоева пабачыла сёлета ў Хойніках, на свяце Беларускага пісьменства. І хуценька шчоўкнула фотаапаратам – як гаворыцца, занатавала для гісторыі. Высветлілася, што гэта выкладчыца, ды й працуе яна ў мясцовым каледжы, дзе рыхтуюць спецыялістаў культуры. Потым шкадавала, што не запыталася пра прозвішча... Але ж, бадай, не гэтае галоўнае. Па ўсім бачна, што жанчынка любіць сваю родную культуру і мову, імкнецца прапагандаваць яе. Каб помнілі, не забылі... Вось нечакана тады і ўспомніўся суседскі двор, дзе не так даўно гучаў звонкі гармонік.

Каля «хрушчоўкі», размешчанай насупраць нашага дома, летнім надвечоркам рэгулярна сядзеў на лаве гарманіст. На пшчотныя гукі, нібы той гарох, высыпалася з адчыненага пад'езда спачатку дзятва, а потым – бойкія кабеты. Вяселага музыку слухалі тады ўсе: і моладзь, і дарослыя, і старыя... Некаторыя нават танчылі полечку, вальсы, папулярныя ў былыя часы «страдания» ды «каробачку». І было весела ўсім... Бо гучалі песні, жарты, усюды панавалі добры настрой.

А зараз каля таго дома ўжо таўкуцца нейкія падазроныя асобы з чырвонымі абліччамі. І адтуль разносяцца, быццам стрэлы ў лесе, адныя «чатырохпавярховыя»... Здзіўляе і тое, што сярод гэтых няголеных, азызлых мужычкоў можна пабачыць і жанчынаў. Шчыра кажучы, назваць іх прадстаўнікамі прыгожага асяродку ўжо цяжка. І па вядомых прычынах!

Ганна АТРОШЧАНКА
Фота аўтара

11 верасня, у дзень святкавання дня горада, плошча каля Палаца спорту ператварылася ў сапраўдны Горад майстроў. На рэспубліканскай выстаўцы мінчане і госці сталіцы змаглі ацаніць таленты рамеснікаў з розных абласцей Беларусі. Сваю працу дэманстравалі мастакі, керамісты, ганчары, кавалі, каруначніцы ды іншыя. На памяць аб кірмашы можна было набыць арыгінальныя вырабы з саломы, лазы, бісеру і гліны.

Адметнай асаблівасцю выстаўкі сталі майстар-класы, якія праводзілі юныя кавалі, умельцы мастакі ды вынаходлівыя вышывальшчыцы. Акрамя таго, жыхырам Мінска Горад майстроў запомніўся рознымі конкурсамі, розыгрышамі і прэзентацыямі, у якіх прыняць удзел мог кожны ахвочы.

«Сапраўды адчуваю, што патрэбная сваёй краіне»

Алена Васільеўна Гурэцкая чарговы раз прыехала на выстаўку Горад майстроў, каб пазнаёміць людзей з сваёй творчасцю. Яна вырабляе розныя шэдэўры з лазы і саломы. Алена Васільеўна падзялілася і са мною сакрэтамі лозапляцення.

– Скажыце, калі Вы пачалі займацца лозапляценнем?

– Захапляюся гэтым з 1996 года. Памятаю, што яшчэ мая ба-

Горад майстроў у цэнтры Мінска

буля пляла розныя вырабы з дроту. І на працягу жыцця мне даводзілася сустракацца з людзьмі, якія працуюць з лазой. Напэўна, усе гэтыя абставіны і паўплывалі на мяне.

– А дзе Вы навучыліся гэтаму рамяству?

– Сваім настаўнікам я лічу аднаго майстра з Бабруйска (Гацук). На жаль, ён памёр ужо, але менавіта з яго дапамогай я займаюся тым, чым сапраўды хачу займацца.

– Алена Васільеўна, а адкуль Вы родам?

– З Віцебска, але ўжо 3 гады жыву ў Мінску – працую настаўнікам і майстрам калосепляцення ў Мінскім каледжы дэкаратыўнага мастацтва імя М.А. Кедышка.

– З чаго пачынаецца сам працэс лозапляцення?

– З падрыхтоўкі матэрыялу. Кожную вясну трэба збіраць лазу, неабходна абварыць яе, пачысціць, потым высушыць, скласці па памерах і толькі потым – тварыць.

– У Вас ёсць фірменны выраб?

– Канечне, я стварыла асабістую калекцыю кошыкаў з жаночымі імёнамі: Алеся, Купалінка, Тацяна. Зараз Яніну пляту.

– Якім стылем Вы майструеце свае творы?

– Вырабы ствараю на аснове спрадвечнага беларускага лозапляцення – рэбрамі ўплятаю адну лазу за другой. Яшчэ дадаю ўпрыгожанні: жалуды, салому, галовы пуховак, распіс па дрэве...

– Дзе можна ўбачыць плён Вашай працы?

– Заўсёды прыязджаю на Горад майстроў. Таксама за межамі нашай краіны. У 2007 годзе я прадстаўляла вырабы нашага каледжа ў Венесуэле. З'яўляюся лаўрэатам рэспубліканскіх і міжнародных выставак.

– Якія неабходна мець якасці, каб вырабляць такія шэдэўры?

– Увага, цярдлівасць, уседлівасць, але перадусім – вялікае жаданне.

– Перад тым, як пачаць працаваць, здзяйсняеце нейкі абрад?

– Абрадам гэта не

назавеш. На маім працоўным стале павінна быць ідэальная чысціня і парадак – усё ў сваім кошыку.

– А як стаяцца да захаплення лазой Вашыя родзічы?

– Сям'я падтрымлівае. А бацькі, наогул, ганарацца, што я не толькі займаюся традыцыйным беларускім рамяством, але яшчэ і выкладаю яго.

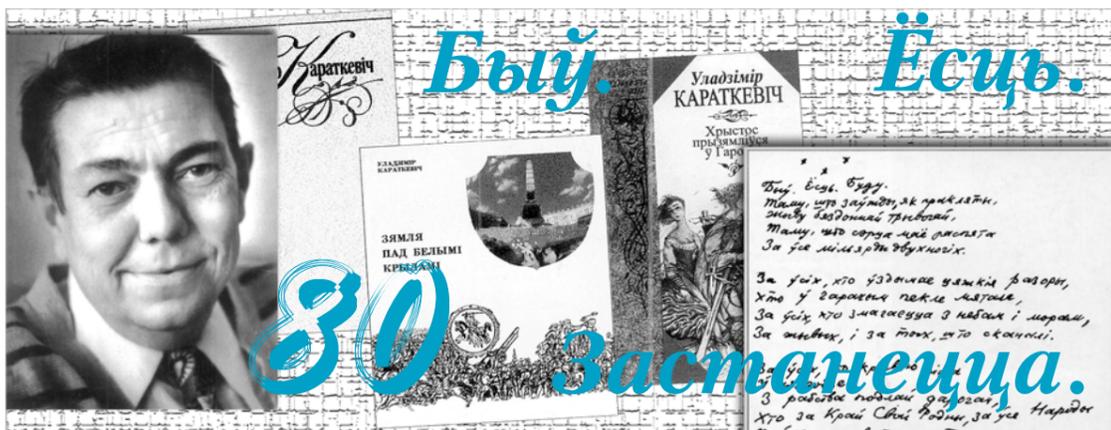
– Алена Васільеўна, што Вы адчуваеце пад час працы?

– Я адпачываю, як фізічна, так і духоўна. Сапраўды адчуваю, што патрэбная сваёй краіне.

Гутарыла
Ганна ЯКІМОВІЧ,
студэнтка Інстытута
журналістыкі БДУ

Алена Васільеўна Гурэцкая

Яшчэ адным сімвалічным вобразам у названай аповесці выступае само дзікае паляванне. У фальклоры народаў Заходняй Еўропы – гэта працэсія мерцвякоў, якая імчыцца па небе. Калі з неба даносіцца жажлівы рык, у лесе пачынаюць гнуцца і падаць долу дрэвы, з дамоў зрывае дахі, – значыць, пачалося дзікае паляванне.

Па небе імчыцца кавалькада прывідных істотаў са зграяй сабак; на чале кавалькады – Дзікі Паляўнічы. Яго нярэдка атаясамліваюць са скандынаўскім богам Одзінам. Дзікі Паляўнічы вядомы ў міфалогіі розных народаў (як Чорны Коннік) і пад многімі іншымі імёнамі. Так, паводле А.Н. Афанасьева: «*Часта здараецца, што ў светлую, ціхую ноч раптоўна раздаецца страшны гуд, святло месяца цьмее, віхуры ўсчынаюць свят, дрэвы ломяцца і падаюць з трэскам, і ў знішчальнай буры нясецца па паветры Дзікі Паляўнічы – адзін або ў суправоджэнні вялікага цугу духаў...*» На зграбным, белым, што малако, кані, які вывргае з ноздраў і рота полымя, скача старажытны бог на чале вялізнай світы; галава яго пакрыта капелюшом з шырокімі палямі; плашч, накінуты на плечы, далёка развіваецца на ветры... Часам Дзікі Паляўнічы вязджае не верхна, а ў вогненнай калясніцы на вагнадышных конях; калясніцай кіруе фурман, ён гучна ляскае пугай, і пасля кожнага ўдару сыплюцца маланкавыя іскры. Сустрэча з Дзікім Паляўнічым вяшчэе няшчасце і нават смерць.

Кажуць, многія жыхары англійскага гарадка Пітэрбора бачылі, як па небе пранёсся натоўп паляўнічых на чорных конях; услед імчаліся чорныя сабакі, чуліся крыкі і гукі рога. Паляўнічых было не менш за дваццаць. Толькі пад ранне яны пакінулі нябёсы над ахопленым жахам гарадком.

Прыведзенае вышэй апісанне дзікага палявання многімі сваімі рысамі ўвасобілася ў аповесці У. Караткевіча: «*Я пачаў лічыць іх і налічыў дваццаць. Дваццаць першы скакаў наперадзе... Веялі па ветры плашчы велеісы*». Праўда, у Караткевіча паляванне вязджае

Хто ён, белы дрыкгант?

Сімволіка прозы Уладзіміра Караткевіча

(Заканчэнне. Пачатак у № 37)

«заўжды толькі ўначы, калі туман паўзе па зямлі», бо мае надзвычай зямное, «балотнае», паходжанне.

Утворанай ім легендзе-містыфікацыі пісьменнік прыадкрывае, а ў заключных радках канкрэтны філасофска-сімвалічны змест вобраза дзікага палявання: «*Не прайшоў ягоны час, пакуль ёсць цемра, голад, нераўнапраўе і цёмны жах на зямлі. Яно – сімвал усяго гэтага*».

Аднак усеагульнае Зло набывае ў аповесці і канкрэтнае гістарычнае і сацыяльнае ўвасабленне. Гэта шляхта, працэс вымірання якой ва ўзноўлены аўтарам час «*якраз падыходзіў да канца... Гэта смерць, гэта гнаенне жывыя ... было ўжо не паэтычна і зусім не сумна, а брыдка, часам нават жахліва ў аголенасці сваёй*».

У. Караткевіч разняволена-шчодры ў эпітэтах і параўнаннях пры апісанні, напрыклад, шляхецкага з'езду ў Балотных Ялінах з нагоды паўналецця Надзеі Яноўскай: «*... асобы былі дзіўныя. Патрапаня ця занадта гладкія твары, прагнаыя вочы, вочы замучаныя, вочы благальныя, вочы з "вар'яцкай", вочы вялізныя і пукатыя, як у саламандры падземных азёр... Калі яны нахіляліся, святло падала зверху, і насы здаваліся надзіва доўгімі, а раты праваленымі... Яны выскаліся, як выхадцы з магілы, цалавалі руку (і мне здавалася, што яны смочуць з яе кроў)*». Варта адзначыць, што, пішучы пра У. Караткевіча, зведваеш небяспеку злоўжыць цытаваннем. Хочацца звярнуцца да яго з тымі ж словамі з якімі ён звяртаўся да Р. Барадуліна ў рэцэнзіі на кнігу «Свята пчалы»: «*Цытаваць цябе амаль нельга! Інакш атрымаецца кніга цытат*». А хочацца купаць

амаль кожная прыдатная ў баладу, а на справе – на справе цягне ў свой бок... І таму гінуць, выходзяць на эшафот, да плахі, стаюць пад кулі». Аднак вытанчаным ланцужком мастацкіх дэталей У. Караткевіч знітаваў справу шляхецкіх рэвалюцыянераў як агульную (мы памятаем, што ў свой час Раўбіч уратаваў ад смерці Войну, а Алесь Загорскі – самога Раўбіча), тым самым акцэнтаваўшы слых чуйнага чытача на нотцы надзеі.

чана, што ў маі 1967 года У. Караткевіч быў з М. Грычыкам у Мілавідах і на радзіме апошняга ў вёсцы Бытэнь на Слонімшчыне.

Праўда, Мілавіды фігуруюць і ў Караткевічавым лісце да польскага вучонага Міраслава Ахоцкага («*Задума: узнікненне і ўвасабленне*»), дзе, у прыватнасці, гаворыцца: «*Я збіраў матэрыял для «Каласоў пад сярпом тваім» дванаццаць год. Шукаеш, капаешся ў архівах, ездзіш на месцы сражэнняў, пытаешся ў старых, скажам, у «Мілавідах», што ім казалі бацькі і дзяды, дзе гэта было, хто адкуль ішоў... Кожнае адкрыццё выклікае лавіну асацыяцый, варыянтаў, мяняе калізіі*».

У аўтабіяграфіі «Дарога, якую прайшоў», напісанай у снежні 1964 года, У. Караткевіч вызначыў: «*Пасля двух год перапынку здаў у «Полымя» новы свой раман «Каласы пад сярпом тваім». Здаў першы том. Другі не выпускаю з рук, дапрацоўваю*».

Істотна адзначыць, што ўлетку 1963 года пісьменнік разам з Я. Брылём і У. Калеснікам падарожнічаў па Заходняй Беларусі і хоць, напрыклад, у кнізе У. Калесніка «Усё чалавечае» няма ніводнай згадкі пра наведванне імі Мілавідаў, мы ўсё ж вылучаем версію, што яно магло мець месца.

Справа ў тым, што на месцы Мілавідскай бітвы, па абодва бакі старога Варшаўскага тракта, стаяць помнікі. Адзін устаноўлены палякамі ў гонар паўстанцаў, якія загінулі, другі ўвечывае памяць салдатаў царскай арміі, якія палеглі, калі душылі паўстанне. Ён уяўляе сабой крыж з выявай анёла, які перамагае змея, на адным баку, і зламанага коласа – на другім, што, вельмі верагодна, мог быць У. Караткевіч. Таму мы і дазволілі сабе вылучыць вышэйзгаданую гіпотэзу аб паходжанні назвы.

У рэйтынг, ажыццёўленым на мяжы тысячагоддзяў у рэдакцыі газеты «Звязда», кнігамі стагоддзя з вялікім адрывам ад іншых былі названыя «Новая зямля» Якуба Коласа і раман У. Караткевіча «Каласы пад сярпом тваім». Думаецца, такі лёс напаткае гэтыя творы і ў наступным стагоддзі, бо класічныя творы невычэрпныя. Не меншае ўпэўненасць і ў тым, што проза Уладзіміра Караткевіча і надалей будзе прыцягваць сваімі таямніцамі, бо сумна жыць у дарэшты вытлумачаным свеце.

Алена БЕЛАЯ, г. Баранавічы

Адзін з галоўных сімвалічных вобразаў у творчасці пісьменніка – вобраз каласоў, змест якога беларускімі навукоўцамі грунтоўна даследаваны. Мы не маем непасрэднага аўтарскага каментара

Адзін ці «Дзікі паляўнічы»

рыю наконт паходжання назвы, якая паўстае грунтоўнай і загадкавай брамай да такога дасканалага тварэння дойдзі ад літаратуры, як згаданы раман. Яго пачатак, піша У. Караткевіч, «прыйш. [оў] у галаву 7 жн. [іўня] 59 г. ля Азярышча». Сам жа аўтар растлумачвае чытачу і сімвалічны сэнс вобраза грушы, якая «цвіла апошні год».

Між тым, на нашу думку, мог у Караткевіча з'явіцца і такі запіс: «*Ездзіў у Мілавіды, дзе адбыўся бой паміж паўстанцамі 1863 года і царскімі войскамі. Версія назвы ўзнікла ліч помніка на Мілавідскім полі*».

Аднак такога – дакладна – запісу няма. У запіснай кніжцы пісьменніка пазна-

Ад рэдакцыі: Як ужо паведамляла «КГ», да 80-годдзя з дня нараджэння У. Караткевіча Беларускі фонд культуры рыхтуе да выдання яго аповесці «Дзікае паляванне караля Стаха» на беларускай, рускай, украінскай і англійскай мовах у адной кнізе. Яна выйдзе з друку сёлета ў лістападзе.

Мікуліч

Емяльян Мікуліч

Нарадзіўся ў в. Дашкаўка Магілёўскай вобл. прыкладна ў 1840 г.

Пятро Емяльянавіч Мікуліч (прыбл. 1860 – 1930)

Маладым працаваў на сплаве лесу. На гэтым зарабіў шмат грошай, што дало магчымасць набыць 7 га лесу, ворыўнай зямлі і заснаваць каля в. Малая Бароўка хутар. Пазней гэтую зямлю ён падзеліць між сваімі дзецьмі. Жаніўся на Таццяне Гумінскай. У іх было 6 дзяцей: Іван, Яфім, Ігнат, Уладзімір, Анісій, Аляксандра. Старасць дажываў з сям'ёй старэйшага Івана. Быў вельмі добрым дзядулем, займаўся выхаваннем унукаў. У вёсцы славіўся як казачнік, бо любіў прыдумляць і расказаць казкі ад першай асобы. Напрыклад: «*Вяртайся я з Магілёва дадому. Было цёмна, амаль ноч. Раптам бачу: у лесе агенчык. Вырашыў я падысці й паглядзець. Хто гэта ў лесе ўначы вогнішчы паліць. Падышоў ды й абамлеў – кругом ахоплены агнём пня чорт скача, азадак грэе.*»

Памёр Пятро Емяльянавіч прыкладна ў 1930 г.

Іван Пятровіч Мікуліч (1888 – 1957)

Нарадзіўся 29 жніўня на хутары непадалёк ад Малой Бароўкі ў сялянскай сям'і. У часы калектывізацыі бацькоўскі дом быў разбураны. Атрымаў адукацыю медыка, працаваў фельчарам, у вёсцы і ваколіцах яго вельмі паважалі.

Любіў расказаць выпадкі, які даказваў неўцтва мясцовых жыхароў. Адною жыхарцай Малой Бароўкі стала кепска. З'ездзілі па фельчара. Іван Пятровіч вырашыў памераць ёй тэмпературу, даў градуснік. Але паглядзець тэмпературу не паспеў – па яго прыехалі: у

З гнязда Нікадзіма Глазкова і Ганны Філіпенкі

(Працяг. Пачатак у №№ 36–37)

суседняй вёсцы трэба было тэрмінова прымаць роды. Хворай жанчыне прапанаваў памераць тэмпературу, а градуснік назаўтра прынесці яму дадому. Наступнае раніцы жанчына прыйшла, была задаволеная і вельмі дзякавала: «*Градуснік трымала ўсю ноч. І насамрэч – да ранку палепшала. Добрыя лекі даў доктар.*»

Удзельнічаў у Першай і Другой сусветных войнах. Жанаты быў двойчы. Першы шлюб – з Уллынай Яўсееўнай Марозавай (мелі сям'ёра дзяцей – Вера, Іосіф, Ганна, Сцяпан, Алена, Іван і Ніна), у другім шлюбе дзяцей не было.

Па вайне працаваў вязным урачом. У адзін з выездаў у 1957 г. загінуў у аўтамабільнай катастрофе. Чыноўніка, які збіў Івана Пятровіча, калі той ехаў на веласіпедзе, нават не судзілі (ён займаў высокую пасаду ў вобласці). Пасля ава-

Іван Пятровіч і Уллына Яўсееўна Мікулічы (1914 год)

ры і яшчэ некалькі дзён жыў, ляжаў у бальніцы. Пасля ягонай смерці ўся маёмасць і дом засталіся ў другой жонкі; дзеці яшчэ доўга адсуджвалі маёмасць у мацахі.

Вера Іванаўна Мікуліч (Булай) (1920 – 1993)

Нарадзілася 29 кастрычніка ў в. Малая Бароўка Магілёўскай вобл. у сям'і Івана Пятровіча Мікуліча і Уллынай Яўсееўны Марозавай. Да калектывізацыі жылі ныва хутары. Маці была хатняй гаспадыняй, бацька працаваў фельчарам. У сям'і было 5 дзяцей.

Пасля школы вучылася ў Мінскім педагагічным рабфаку, потым працавала настаўніцай рускай мовы і літаратуры ў Беластоку. За два дні да пачатку вайны вярнулася на каникулы дадому ў Малую Бароўку. Як прыйшлі фашысты, хацела падацца ў партызаны, ды перадумала, бо не мела шыняля. Без шыняля, была перакананая, ісці было сорамна. У 1943 г. выйшла замуж за Дз.Ф. Булая, нарадзіла і выхавала пяцёра дзяцей.

Да 1963 г. была хатняй гаспадыняй, потым – працавала ў кнігарні «Асвета», у 1978 г. сышла на пенсію. Да апошніх дзён рупліва працавала. Памерла 21 жніўня 1993 г. Пра сваё жыццё казала, што найгалоўнымі ўспамінамі для яе – нараджэнне дзяцей і Вялікая Айчынная. А яшчэ шкадавала, што ніколі не бачыла мора.

На святы ўсе дзеці і ўнукі збіраліся ў бабулі. Каб змяціліся ўсе, рассоўвалі вялікі святочны стол. Вялікаю радасцю быў прыезд сына Васіля з сям'ёй – ён абраў шлях вайскоўца і жыў далёка ад родных мясцінаў.

Іосіф Іванавіч Мікуліч (1910 – 1914)

Сын І.П. Мікуліча і У.Я. Марозавай, нарадзіўся ў Малой Бароўцы. У 4 гады атруціўся. Бацькі ўзімку трымалі між рамамі сродак, каб не замарзалі шыбы. Калі ж увесну рамы знялі, а чарку не прыбралі ў час, яе знайшоў сын і выпіў змесціва...

Сцяпан Іванавіч Мікуліч (1918 – 1960)

Трэці сын Івана Мікуліча. Пабраўся шлюбам яшчэ да Вялікай Айчынай вайны, жонку звалі Надзея. Мелі 5 дзяцей: Леанід, Вялянцін, Надзея, Васіль, Алена. Працаваў на заводзе імя Кірава. У 1941 г. з заводам эвакуіраваўся ў Куйбышаў. Па вайне ўся сям'я жыла ў тым горадзе. Памёр ад раку горла ў 1960-х.

Алена Іванаўна Мікуліч (Банкузава) (1919 – 1947)

Нарадзілася ў Малой Бароўцы. Па сканчэнні школы паступіла ў Мінскі медыцынскі інстытут, але закончыла яго толькі ў Ташкенце – пачалася Вялікая Айчынная вайна. Была замужам за Анатолемам Іванавічам Банкузавым (Героём Савецкага Саюза за ўзяцце Пілаў). Ваявала разам з ім. Пасля вайны пераехалі ў Калінінград, дзе муж камандаваў ваенным гарнізонам. Дзяцей не мелі. Памерла Алена Іванаўна ў 1947 г. ад скарацечных сухотаў (чахоткі). Анатолема Іванавіч жаніўся другі раз.

Сёння імям А.І. Банкузава ў Магілёве названая вуліца, а

ў нашым сямейным архіве захоўваецца ліставанне сем'яў Банкузавых і Мікулічаў.

Іван Іванавіч Мікуліч (1921 – 1941)

Нарадзіўся ў Малой Бароўцы. Шостае дзіця ў сям'і І.П. Мікуліча. Марыў аб прафесіі вайскоўца. Закончыў артылерыйскае вучылішча лейтэнантам. Сям'ю завесці не паспеў – загінуў пад час абароны Гомеля, дзе і пахаваны ў брацкай магіле. Пасля вайны сястра Вера некалькі разоў была на ягонай магіле. І хацела, каб некага з яе нашчадкаў назвалі ў гонар любімага браціка Іванам.

Ніна Іванаўна Мікуліч (1928 – 1949)

Дачка І.П. Мікуліча, нарадзілася ў 1928 г. ў Малой Бароўцы. Калі ў 1947 г. захварэла на чахотку старэйшая сястра Алена, пачала даглядаць яе. Пасля смерці той вяртаецца дадому, выходзіць замуж. Неўзабаве лекары кажуць, што і ў яе развіваецца чахотка.

У 1949 г. нарадзілася дачка Людміла, якую адразу ж забрала цётка Аляксандра Яўсееўна Марозава. Але дзяўчынка праз тры месяцы памерла. Маці не казалі пра смерць дачкі, але нейкім чынам Ніна тое зразумела сама. Яна папрасіла не хараніць дзяўчынку да сваёй смерці. Праз колькі дзён жанчына памерла. Дачку і маці пахавалі разам.

Ігнат Пятровіч Мікуліч

Нарадзіўся ў Малой Бароўцы ў сям'і П.Е. Мікуліча. Меў трое дзяцей – Васіль, Міхаіл, Яўгенія.

Яўгенія Ігнатаўна Мікуліч (Нядзведская)

Яўгенія (па пашпарце Зінаіда) нарадзілася на хутары непадалёк Малой Бароўкі. Выйшла замуж за Анатоля Нядзведскага, нарадзіла сына Браніслава і дачку Галіну. І сёння жыве ў Малой Бароўцы. Ад сына мае ўнучак Лену і Олю, ад дачкі – унукаў Вадзіма і Жэню Лесавых.

Вера Іванаўна Мікуліч (Булай)

Уллына Яўсееўна Марозава (Мікуліч) (1892 – 1944)

Нарадзілася ў в. Вялікая Бароўка Магілёўскай вобласці. Цікавая гісторыя, як выйшла замуж. Бацькі хацелі выдаць яе за старога, але заможнага суседа. Уллына не ведала, пагаджацца ці не, таму пайшла ў суседнюю вёску, дзе жыў Пётр Емяльянавіч Мікуліч, які меў рэпутацыю «мясцовага знахара». Па дарозе ж сустрэла ягонага сына Івана і пачала распытваць пра бацьку. Той калі пачуў расповед, сказаў, што яна выйдзе замуж, але не за гэтага старога ды й выправіў яе дадому. Наступнага дня сам пасватаўся да Уллыны.

У сям'і нарадзілася 7 дзяцей: Іосіф, Ганна (памерлі маленькімі), Сцяпан, Алена, Вера, Іван, Ніна. Усё жыццё займалася мужам і дзецьмі. Памерла зімою 1944-га ад запалення лёгкіх.

Вольга ГЛАЗКОВА, г. Магілёў
(Працяг будзе)

Дом Мікулічаў у в. Малая Бароўка (1949 год)

Землякі

Іўе паміж Усходам і Захадам

Прыкладна шэсць стагоддзяў таму татары сталі неад'емнай часткай нашай гісторыі. Існуюць розныя версіі, як і калі гэта адбылося. Яшчэ ў XI стагоддзі татары прыходзілі гандляваць на беларуска-літоўскія землі і некаторыя, магчыма, ужо тады аселі тут. Ёсць звесткі, што татары ўваходзілі ў войска Гедзіміна пад час яго барацьбы з крыжакамі. А ўжо пры Вітаўце, пасля яго паходу ў 1397 годзе за Дон (супраць Азоўскай Арды), адбываецца масавае перасяленне татараў, бо наш вялікі князь хацеў засяліць большую частку сваіх земляў – вось і садзіў на іх татараў з сем'ямі – якіх добраахвотна, а якіх прымуова. Каб замацаваць перасяленцаў за новай бацькаўшчынай, ад-

даваў ім зямлю ў спадчынае ўладанне, ураўноўваў іх правы са шляхтай, дазваляў не плаціць падаткі, а халасцякам – жаніцца на беларускіх дзяўчатах. Толькі жонку дазваляў адну мець, не больш. І ў веравызнанні надзяліў іх поўнай свабодой выбару.

А крыху раней, 14 сакавіка 1395 года, да Вітаўта прыйшоў прасіць прытулку звергнуты Цімурам хан Залатой Арды Тахтамыш. І Вітаўт даў яму прытулак у Лідзе. Дарэчы, залатаардынскі хан са сваёй дружнай быў прыняты вялікім князем вельмі ветліва і па-сяброўску. Гэта тлумачыцца і тым, што яму былі патрэбныя добрыя воіны, а татары маглі ў гэтым дапамагчы – цудоўныя верхнікі, якія добра валодалі майстэрствам вядзення бою.

Час ішоў, і сёння ў Беларусі жыве блізу 13 тысячаў татараў. Яны вядуць актыўнае грамадскае жыццё, у краіне існуюць дзве іх арганізацыі: Беларускае грамадскае аб'яднанне татараў «Зікр уль-Кітаб» (заснаванае ў 1991 годзе) і Міжнародны фонд развіцця татара-башкірскай духоўнай спадчыны «Чышма» (дзейнічае з 1998-га). Працуе і гістарычны клуб «Алтын Тумэн» («Залатое войска»). Яго ўдзельнікі займаюцца рэканструкцыяй зброі, адзення, абутку, а таксама адраджэннем традыцыяў і рэканструкцыяй гістарычных падзеяў Залатой Арды і ВКЛ.

Цэнтрам культурніцкага жыцця стала Іўе, дзе жыве каля трохсот татараў. Як і ўсе беларускія татары, яны нічым не адрозніваюцца ад карэннага насельніцтва, – толькі сваімі верай і паходжаннем. У Іўеўскім музеі нацыянальных культураў мне расказалі, што татары ў мястэчку пачалі сяліцца прыкладна ў 1395 годзе.

У «Зікр уль-Кітаб» уваходзяць амаль усе іўеўскія татары. Яны шчыра імкнуцца адраджаць сваю мову, культуру і традыцыі. У гэтым маленькім гарадку яны маюць школу для дзяцей, грамадскі дом, могілнік і мячэць. А пра кіраўніка аб'яднання Абу-Бекір Шабановіча тут кажуць: «Наш, з Іўя».

Іўеўская мячэць, якую пабудавалі ў 1882 годзе, заслужвае асобнай увагі. Уласныя сродкі для яе заснавання дала польская магнатка Эльвіра Замойская, якая на той час была гаспадарыняй горада. Мячэць доўгі час была адзінай у Беларусі: у савецкія часы ўсе дзейныя мячэці былі закрытыя, а іўеўскую жыхары адстаялі. Цяпер мусульманскія бажніцы ёсць у Навагрудку і Слоніме. Будуецца вялікая мячэць, якая стане галоўнай, і ў Мінску па вуліцы Грыбаедава.

Мне пашчасціла з дапамогаю тутэйшага старшыні мусульманскага аб'яднання Муштафа Радкевіча пабываць у мясцовай мячэці, якая працуе

толькі па пятніцах – гэта ў мусульманаў святы дзень, служба праходзіць з 13 да 15 гадзінаў.

Пры ўваходзе абавязкова трэба зняць абутак. Храм дзеліцца на дзве часткі: з правага боку моляцца жанчыны, а з левага – мужчыны. На сценах вісяць не абразы, а мугіры – нешта падобнае да праваслаўных абразоў, але на іх змяшчаюцца не выявы святых, а вытрымкі з Карана. «У нас дваццаць пяць прарокаў, – кажа мой праважаты, – аніводнага з іх вы на мугіры не ўбачыце».

Каран перакладзены на рускую мову – гэта таксама адна з асаблівасцяў беларускіх татараў. «Мы страцілі родную мову больш як 300 гадоў таму, – кажа Муштафа, – цяпер імкнемся ў школе вучыць ёй дзяцей, адраджаць яе». (Некалькі стагоддзяў у Беларусі татары свае кнігі пісалі па-беларуску арабскаю графікай, так званыя кітабы; у 1990-х гадах надрукаваны асобна кнігай вытрымкі з Карана ў перакладзе на беларускую мову. – «КГ».)

У мячэці праходзяць усе святы. Календар у мусульманаў мясяцовы, а не сонечны, таму адно і тое ж свята можа прыпасці на розныя дні і месяцы. Беларускія татары больш за ўсё шануюць святы Курбан-байрам і Ураза-байрам. Апошняе азначае заканчэнне вялікага мусульманскага посту, які цягнуецца трыццаць дзён, калі да вечара нават вады піць нельга.

Раней ў Іўі была спецыяльная плошча для правядзення святаў, цяпер на яе месцы стаяць невялічкая крама. «Мо-

У мячэці

ладзь там зайсёды збіралася, спаць не дала, вось людзі і скардзіліся на іх, таму і гэтую плошчу знеслі», – тлумачыць мне Муштафа Якаўлевіч.

Вельмі прыязна і ветліва іўеўскія татары ставяцца як да праваслаўных, так і да католікаў: яны сустракаюцца, запрашаюць адзін аднаго да сябе на святы. Ды й як тут можа быць па-іншаму? Татары за 600 гадоў сталі тут ужо роднымі. Не раз у Іўі гасцявала дэлегацыя казанскіх татараў, якія пакінулі нямападарункаў музею нацыянальных культураў.

Вось тут у Іўі, у татараў, і павучыцца можна. Павучыцца павазе адно да аднаго, талерантнасці да веры, традыцыяў, адрозных ад тваіх, сяброўству і згодзе.

Ксенія
ЗАДАРЖЫНА,
студэнтка Інстытута
журналістыкі БДУ

Муштафа Радкевіч

Днямі чытала ў «Краязнаўчай газеце» артыкул пра Гальшанскі фестываль.

А яшчэ і «Наша слова» ў апошнім нумары змясціла цікавы матэрыял аб той жа падзеі. Цікава чытаць, але ўсё ж на душы сумна. Бо мы з сябрамі былі ў Гальшанах за два дні да фестывалю. І не пабачылі гэтай знакавай падзеі.

Даўно марылі пабываць ля сценаў нашых слаўных старадаўніх замкаў. А Гальшанскі замак – ён такі таямніча-зманлівы, бо ўсе мы захопленыя раманам У. Караткевіча. Зараз набліжаецца юбілей пісьменніка, і так патрэбна найглыбей прасякнуцца вобразамі і падзеямі з яго твораў. Бо ягоныя творы – гэта гісторыя Радзімы, выкладзеная сапраўдным мастаком слова, да таго ж закаханага ў гэтую гаротную зямлю. Ён напісаў іх для сучаснікаў, ён напісаў іх для будучых пакаленняў. Калі чытаеш Караткевіча, дык верыш – ён відавочца, ён удзельнік усіх падзеяў. Творы яго вельмі праўдзівыя. А героі – моцныя духам, нязломныя ў веры ў будучае свайго народа.

Каля гальшанскіх

Мы ўжо пазнаёміліся з замкамі нашай краіны. Пабывалі ля сценаў Лідскага і Мірскага замка, дакрануліся да рэшткаў Наваградскага замка, агледзелі велічныя і магутныя вежы замка ў Любчы, хадзілі між гурбаў друзу і будаўнічых матэрыялаў па двары Нясвіжскага палаца-замка. Але тое, што пабачылі і адчулі ў Гальшанах, непараўнальнае ні з чым.

Падарожнічаць любім разам, толькі нашай дружнай суполкай, бо мы аднадумцы. Мы першаадкрывальнікі, мы дакранаемся сэрцамі да вялікай таямніцы – вечнай крыніцы сілы і мужнасці – неспартольнай прагі нашага народа да жыцця, да вольнасці.

І ў гэты раз мы ў Гальшанах кіраваліся шляхам, падказаным самім Караткевічам:

«Бліснула наперадзе яшчэ чыстая, непазелянелая вада... рэчка не рэчка, а хутчэй рукаў рэчкі, ператвораны калісьці ў роў. Лядашчы мосцік ляжаў над вадой. І тут я спыніўся, нібы мяне нехта ўдарыў».

Вачам адкрылася нешта такое, што не да веры, чаго не бывае, не павінна быць сярод гэтай разнажанай весняй прыроды, сярод гэтых ласкавых дрэў і зялёнай травы.

На тым баку ўзвышаўся мур і вежа (астатняе хавалі дрэвы), крыху толькі ў пражоўць, цёмна-свіцовага, амаль чорнага колеру.

Замак. І які пагрозны, пачварны замак!..»

Вуліца, ручаіна, масток, дрэвы старога парку, сцежкі, усыпаныя дробненькім жвірам. І між высокіх разложыстых дрэваў вежа замка: велічна-высокая, пазалочаная промнямі сонца, што сама быццам ззяе здалёк між цёмных дрэваў. Замак – ён светлы, у паўразбураных мурах адчуваецца і грозная сіла, і пшчотная безабароннасць – з-за занядбанасці, што дае волю разбуральным сілам стыхіяў і рук чалавечых. Мы проста страцілі мову і знікавелі перад тымі сценамі – настолькі моцнае было ўражанне. Вось так стаяць ля муроў, глядзець угору і бачыць

блакітнае неба ў пустых вачніцах замка – што можа быць больш сумным і, разам з тым, радасным? Так, я адчувала ў сэрцы гэтыя два супярэчлівыя пачуцці. Сум – ад таго, што людзі так занядбалі гэты цуд, гэты гонар зямлі нашай. І радасць, што лёс усё ж падараваў мне шчасце сустрэчы, што дажыў замак, насуперак бязлітаснаму да яго лёсу, да нашых дзён. Да тых дзён, калі ўжо не складае для чалавека асаблівых цяжкасцяў захаваць яго, бо ёсць і тэхніка, ёсць уменне. Але няма ні трапяткога пачуцця ўдзячнасці таму самаму лёсу, ні гонару за сваю спадчыну, ні годнасці...

Мы агледзелі тут усё: унутраны двор і былыя пакоі, галерэі, вежы. Зазірнулі ў таямнічую цемру падземных хадоў. Уражанне незвычайнае: замак зусім іншы, не такі, як на здымках у турыстычных даведніках. Калі я цяпер гляджу на такія здымкі, мне здаецца, што здымалі замак так, каб прынізіць яго, паказаць, што ён не варты ўвагі. Ад яго захавалася шмат.

Імпрэза

Ён проста ў далёкай вандроўцы...

У сталічным музеі Максіма Багдановіча 6 кастрычніка адкрылася выстаўка славетых выцінанак Вячаслава Дубінкі «Я проста ў далёкай вандроўцы...», прысвечаная памяці знакамітага майстра.

Народжаны ў старажытным горадзе Слуцку, Вячаслаў Дубінка быў і застаецца ўнікальным для Беларусі творцам. Гэта чалавек-універсал, здольны ад Бога – выдатны журналіст і фотакарэспандэнт, таленавіты пісьменнік, самабытны мастак, нястомны вандроўнік, ён стаў сябрам чатырох творчых саюзаў: журналістаў, пісьменнікаў, мастакоў і народных майстроў.

Вячаслаў Андрэевіч вядомы як аўтар фотанарысаў, апавяданняў, публіцыстычных артыкулаў, эсэ, фотаальбомаў «Вабруйск», «Нясвіж», «Магілёў», «Брэст». З цікавасцю чытаюцца яго авантурна-прыгодніцкія апавесці «Не плач, душа мая!», «Браты святой ночы» і іншыя, насычаныя слупкай гаворкай, прымаўкамі і аўтарскім гумарам.

Але найбольшую вядомасць прынесла майстру старадаўняе мастацтва выцінанкі. Менавіта ён вярнуў беларускую выцінанку з нябыту і стварыў яе сучасную школу. Яго працы шмат разоў экспанаваліся ў Беларусі і за мяжой.

Пазнаёміцца з цудоўнымі выцінанкамі Вячаслава Дубінкі запрашае ўтульная зала Літаратурнага музея Максіма Багдановіча.

Ва ўрачыстым адкрыцці выстаўкі прынялі ўдзел намеснік міністра культуры Беларусі Тадэвуш Стружэцкі, старшыня Беларускага саюза майстроў народнай творчасці Яўген Сахута, сябра Саюза мастакоў Беларусі Уладзімір Басалыга, мастак, старшыня суполкі «Пагоня» Аляксей Марачкін, пасол Швецыі ў Беларусі Стэфан Эрыксан, рэжысёр-мультыплікатар Міхась Тумеля і іншыя.

– Вячаслаў Андрэевіч пачынаў працаваць у тых часы, калі пра выцінанку ведалі толькі рэдкія энтузіясты і спе-

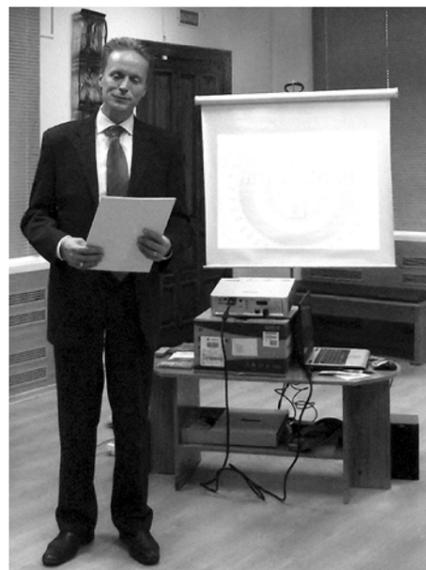
цыялісты ў галіне народнай культуры. А ён нешта памятаў з дзяцінства, нешта падглядаў у суседзяў і штодзённа ствараў у далёкіх вандроўках па ўсім былым Савецкім Саюзе свае арыгінальныя працы, усюды вакол сябе збіраў шмат цікавых людзей, якія здзіўлена глядзелі на выцінанкі, бо не ведалі, што гэта такое. І наўрад ці ён тады падазраваў, што настане такі час, калі гэты калісьці вядомы, потым практычна цалкам забыты від мастацкай творчасці зноў уздыдзе на арэну, зноў стане папулярным сярод сучасных відаў мастацкай творчасці. На шчасце, творца да гэтага часу дажыў, вельмі радаваўся, што ёсць такі вялікі атрад маладых майстроў, і ніхто цяпер не

аспрэчыць таго, што ён быў пачынальнікам адраджэння ў галіне выцінанкі, – узгадаў пра мастака Яўген Сахута.

Мастак запрашае ў казачную краіну сваіх вобразаў, фантазіяў, мараў. Цяжка паверыць у гэты цуд: побытавыя рэчы – папера і нажніцы – у руках майстра ператвараюцца ў чароўныя выцінанкі. Яго творы вытанчаныя, выразныя, упрыгожаныя разнастайнымі ўзорамі, арнаментамі і... ажываюць у руках майстра. У гэтым наведнікі выстаўкі пераканаліся пад час прагляду мультфільма «Выцінанка-выразанка», створанага на аснове працаў Вячаслава Дубінкі. Рэжысёр-мультыплікатар Міхась Тумеля распавёў пра тое, як пазнаёміўся з Вячаславам Андрэевічам, а таксама аб працы над мультфільмамі:

– Калі мы з Уладзімірам Цэслерам раіліся, у якой тэхніцы я буду рабіць свой наступны фільм, ён сказаў: «Дык ты не ведаеш Славу? Табе трэба з ім хутка пазнаёміцца». І я патрапіў у яго дзіўную майстэрню. Я планаваў, што спадар Вячаслаў стане мастаком-пастаноўшчыкам у маім фільме. Ён жа быў сапраўдным мастаком, імправізатарам і кожную наступную выцінанку рабіў па-іншаму, а ў анімацыі трэба метадычна, крок за крокам, узнаўляць. Таму над маім фільмам ужо працавалі прафесійныя мастакі-пастаноўшчыкі, але крыніцай натхнення заўжды быў спадар Вячаслаў, яго працы. Мы былі абвешаныя яго раздрукаванымі выцінанкамі, і кожны раз, калі мы не ведалі,

Стэфан Эрыксан

што рабіць з тым ці іншым матывам, адказ знаходзіўся ў працах В. Дубінкі. Мы зрабілі два фільмы на тэму выцінанак. Першым быў цыкл фільмаў «Беларускія прымаўкі». Мы даўно збіраліся зняць такі кліп з этна-трыю «Троіца», але нешта не заладзілася. І мне прыйшла ў галаву ідэя: і кліп-песня, і майстар выцінанкі «зрастуцца», калі ён патрапіць у фільм. Гэта нетыповая справа для анімацыі, калі жывы чалавек уваходзіць у пільн фільма, але ж так паспрыялі зоркі, што ўсё зышлося, і Вячаслаў Дубінка стаў героем майго мультфільма. Мультфільм так і называецца – «Выцінанка-выразанка».

Усіх прыхільнікаў мастака (і тым, хто з яго творамі яшчэ не знаёмы) чароўныя выцінанкі чакаюць у гасці – выстаўка доўжыцца да 24 кастрычніка.

Алесь САЧАНКА, фота аўтара

Муроў

І тое, што не спыняюць яго разбурэння, я думаю, падобна да злачынства.

Ёсць і рамантыка ў вобразе гэтага замка. Бо ён хоць і занядбаны, але не сапсаваны няўмелай рэстаўрацыяй. Кранаеш рукою гэтыя сцены, праходзіш вежаваю аркаю і адчуваеш, што гісторыя – не кніжная навука, яна жывая, яна ўвесь час побач, і голас яе гучыць у душы кожнага неабыякавага беларуса. Каб хоць адзін раз на год урок гісторыі праходзіў вось у такіх мясцінах, як бы разумелі мы яе, як бы адчувалі, як бы мы ганарыліся ёю – нашай гісторыяй! Бо вось гэтыя нашыя замкі, што непадступнай перашкодаю паўставалі на шляху шматлікіх хцівых заваёўнікаў, захоўваюць дух нязломнасці нашых продкаў. Як у вершы Віктара Шалкевіча:

...Рвуцца і хрыпяць
Стомленыя коні,
То імчыць шалёная
Княская Пагоня...
...Як маглі, мы біліся
За яе, гаротніцу,
За яе, пакутную,
Лілі святую кроў.

Баранілі верумы
Зямелькі свабоднае.
Пад нагамі задрыжаў
Большак стары ізноў...

Немагчыма не ўспомніць гэтыя радкі, стоячы ля муроў Гальшанскага замка. І потым, слухаючы песню «Стары большак», заўжды будзем успамінаць самотна-кранальную аздобу зямлі нашай – Гальшанскі замак. Мужнага абаронцу, што сённа церпіць паразу ад абыякавасці нашчадкаў тых слаўных ваяроў, што палеглі, абараняючы гэтыя муры.

Мы вярталіся па Замкавай вуліцы да касцёла Св. Яна Хрысціцеля, а на невялікай адлегласці ззаду, як перад тым і да замка, нас суправаджаў крыху дзіўнаваты спадар. Мова яго невыразная, але са словаў, якія мы зразумелі, было відаць, як ганарыцца ён замкам, як хоча яго ўсім паказаць... А побач з ім, апусціўшы долу галовы, маўкліва рушылі два рудыя сабакі. Гэта была праўдзівая замалёўка з рамана Караткевіча, гэта быў праўдзівы Караткевічаў персанаж.

Я зразумела, чаму Уладзімір Караткевіч так праўдзіва апісаў Гальшаны. Гэта такая цікавая, незвычайная мясціна, са сваімі падан-

нямі, з сапраўдным старабеларускім каларытам. Караткевічу нічога не спатрэбілася прыхарошваць, падцягваць да сюжэта. Ён апісваў усё як ёсць. І гэта надае яшчэ большую каштоўнасць твору.

Скончыць хацелася б радкамі Караткевіча: «Я вельмі люблю дарогі і думаю, што калі прыйдзе час і я не здолею ездзіць, то ці варта тады ўвогуле жыць. Дарога сама, як песня, і таму часта маўчу, перапоўнены дарогай даверу... Маўчаў я і тут. Хораша маўчыцца над бэзава-ліловымі палямі канюшыны... І разгортвалі, разгортвалі вакол лясы свае чароўныя глыбіні...»

А яшчэ хацелася б пажадаць усім неабыякавым: хай клічуць вас дарогі і вядуць у святыя і велічныя ў сваёй непаўторнасці куточки зямлі нашай. І тады будзе і ваша дарога, як песня. І няхай будзьце побач сябры-аднадумцы, што маўчаць з вамі разам аб адным і тым жа. І чуюць адну і тую ж маўклівую песню...

Алена СТАНЦАЛЬ,
12 гадоў, стараста гісторыка-краязнаўчага гуртка патрыятычнага клуба «Спадчына», м. Дварэц Дзятлаўскага раёна

Рабіна

Апавяданне

Андрэй ФЕДАРЭНКА

(Заканчэнне. Пачатак у № 36–37)

І вось я вярнуўся. І пайшоў глянуць у той куток. І ўбачыў, што мая рабіна – не выцягнутае, не стройнае дрэўца, як уяўлялася мне ў войску, а хваравіты, пахілены набок дубец, амаль не падрослы. Блізка была дрывотня, пасля дажджоў вада сцякала з даху і падмывала з аднаго боку дзёран, пахіляючы рабінку, не даючы ёй умацавацца. Я выраўняў яе і прывязаў мяккай вярочкай да плота.

З тых часоў кожны раз, прыязджаючы з горада, я найперш ішоў вітацца са сваім дрэвам, каб паглядзіць яго па ствале, абламаць ці абрэзаць сухія галінкі.

Дрэўца расло, ствол таўсцей, галіны выцягваліся ўверх і ўбакі. І ўсё ж яно хварэла. Нешта яму шкодзіла тут. Лісцікі былі рэдкія, маленькія і рана пачыналі жаўцець і асыпацца. Пладоў рабіна таксама не давала – нейкія дробныя, ссохлыя зялёныя шарыкі, якія асыпаліся разам з лісцем.

Усё адно я палюбіў гэты куток двара і гэтае дрэўца, што па маёй волі стала нешчаслівым. Калі яно загіне, я зноў буду вінаваты.

Тут ляжала калодка, на якой калолі дровы. Я садзіўся на яе, глядзеў на рабінку, курыў, думаў. Калі-нікалі з вуліцы да плота падкульгваў пастарэлы дзядзька Ігнат; мы размаўлялі, прычым дзядзька пазіраў на рабіну з асуджэннем. Відаць, шкадаваў, што ўжо не мае ўлады ды і сілы, каб вырваць, як дубкі некалі, ці ссячы гэтае пустое, непатрэбнае, на яго думку, дрэва.

Аднойчы, у пачатку гэтага лета, прыехаўшы чарговы раз у вёску і падыходзячы да сваёй хаты, я не ўбачыў над плотам знаёмых галінаў з рэдкімі лісцікамі. Дрэва сіратліва ляжала на зямлі, вывернутае, з кавалкам дзёрну на каранях. Як расказала маці, нядаўна быў страшэнны вецер – «цэлы буран!»; паваліла плот, ён упаў на рабіну, вывернуў яе з зямлі. Плот паправілі, а дрэўца – каму яно трэба?..

Балюча было глядзець. «Вось яшчэ адна смерць істоты, што нарадзілася пазней за мяне, а памерла раней», – падумалася мне.

V

У канцы лета я зноў наведаўся ў вёску, проста так, напярод сумуючы, падаўся ў свой куток двара і ахнуў.

Рабіна мая ляжала, як і ляжала, на зямлі. Але яна была ўся чырвоная, уся – на кожнай галінцы – абсыпаная гронкамі буйных, яркіх, сакавітых нават на выгляд ягадаў. На ёй не было ніводнага лісціка. Усе сокі, што змагла выцягнуць з таго кавалка дзёрну каля каранёў і сама з сябе, ахвяруючы лісцем, рабіна пусціла на ягады.

Яна ляжала – чырвоная на маладой атаве – і свяцілася затоеным гонарам, што выжыла, што змагла ўрэшце даць багаты плод – усё, што яна магла даць; і глядзела на мяне з лёгкім дакорам: чаму не паверыў ёй, нашто пахаваў раней часу?..

Я падчысціў, паглыбіў рыдлёўкай старую яму. Паклаў на дно гліны, гною. Падняў сваё дрэва, устанавіў і зноў падвязаў яго да плота. Прынёс два вядры вады і паліў.

І цяпер я чамусьці ўпэўнены, што мая рабіна выжыве.

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Прымецца зноў, і будзе жыць да таго часу, пакуль будзе ведаць, што ў свеце ёсць хоць адзін чалавек, каму яна пат-

рэбная, які хоць зрэдку ўспамінае і клапоціцца пра яе, для каго ёй варта жыць.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год)

«**КУ-КУ**» – імправізаваны танец-гульня. Музыкальны памер $2/4$. Тэмп умераны. Распаўсюджаны на правабярэжжы Прыпяці. Мае шмат варыянтаў. У адным з іх гульцы становяцца папарна ў адну калону, злучаюць уверсе рукі і ўтвараюць «вароты». Апошняя пара калоны «нырае» ў «вароты» і бяжыць наперад, гучна выгукваючы «ку-ку!». Астатнія пары адыходзяць спінаю назад. Дайшоўшы да месца пары, якая першай «нырнула» ў «вароты», паўтараюць тое ж дзеянне («ныраюць» у «вароты»). У другім варыянце «ныранне» ў «вароты» пачынае пара, якая стаіць першай у калоне, астатнія рухаюцца ўперад і г.д. У трэцім варыянце «ныранне» ў «вароты» пачынае апошняя пара, але пары, што «выныраюць» з «варо-

таў», становяцца папераменна то з правага, то з левага боку калоны і ўтвараюць шарэнгу. Пара, якая завяршае шарэнгу, некалькі разоў моцна выгуквае «ку-ку!» – такім чынам абвешчае пра заканчэнне гульні.

У варыянце з Нараўлянскага раёна праглядаюцца элементы народных рытуальных дзеянняў.

КУЛАГА – даўняя страва з мукі, кісла-салодкая мучная каша. Варылі з жытняй або грэчкавай мукі, з іх сумесі ці з жытняга соладу. Муку спачатку разводзілі летняй або халоднай вадой, размешвалі, потым залівалі варам і падварвалі. Страва набывала салодкі смак (саладжала), потым яе ставілі ў цёплае месца ці вылівалі ў дзежку, каб укісла. Часам кулагу запарвалі, квасілі, потым варылі.

Страву нічым не запраўлялі, елі з бульбаю, хлебам. Часам варылі з калінай, чарніцамі, брусніцамі, журавінамі, прыпраўлялі хмелем, кропам.

Вядомая амаль па ўсёй Беларусі (за выключэннем заходняй часткі). У розных мясцовасцях гатавалі па-свойму: на Усходнім Палессі варылі з жытняй і грэчкавай, часам ячнай, зрэдку – кукурузнай мукі; у паўночнай, паўночна-ўсходняй і цэнтральнай частках Беларусі – з жытняй мукі ці з бульбы, на Мсціслаўшчыне – з аўсянай мукі.

КУЛЕШ – 1) рэдкаватая страва з мукі. У мясны булён, у якім варыліся рабрынікі, каўбаса, мяса, закалочвалася мука. Калі не было мяса, заскварвалі салам, здорам, шмальцам, лоем. Страва вядомая на поўначы і ўсходзе Беларусі; 2) тое, што і **крупнік**; 3) густы, звычайна малочны, суп з прасяных, радзей з ячных крупаў. Вядомы ў Камянецкім, Брэсцкім, Жабінкаўскім, Жыткавіцкім, Столінскім раёнах. Ёсць пры-

казка: «У гасцях – каша, а дома – кулеш, дык лепш».

КУЛЕШ Даніла – беларускі казачнік канца XIX – пач. XX ст. з в. Чудзін Слуцкага павета. Ад яго запісаў фальклорныя творы А.К. Сержпутоўскі. Збіральнік апублікаваў дзве ягоныя казкі ў зборніку «Казкі і апавяданні беларусаў-палешукоў» (1911) і шаснаццаць казак і легендаў у зборніку «Казкі і апавяданні беларусаў з Слуцкага павета» (1926), у прадмове да якога ахарактарызаваў Д. Кулеша як «вельмі харошага баечніка». У ягоным рэпертуары пераважалі сацыяльна-побытавыя казкі з вострым сатырычным зместам, дзе высмейваліся людскія загань: скупасць, хцівасць, гультайства. У іх адлюстраваная сацыяльная несправядлівасць, раскрываюцца ўзаемяны паміж беднымі і багатымі («Праўда і Крывіда»), ставяцца філасофскія праблемы («Два камені»). Пытанні добра і справядлівасці вырашаюцца Д. Кулешам у духу хрысціянскай маралі.